

חשון התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"עקדת סדום"

לפרשת וירא

בספר הישר בפרשת וירא, (נח-סב), מתוארים מעשי סדום, ולהלן כמה דוגמאות המלמדים על אורח החיים בסדום, והמצדיקים את עונשם הנורא.

6. ספר הישר בפרשת וירא, (נח-סב):

בימים ההם היו כל אנשי סדום ועמורה וכל חמש הערים האלה, רעים וחטאים לה' מאד, ויכעיסו את ה' בכל תועבותיהם... ותהי להם בקעה בארצם רחבה מאד... ובה מעיינות מים ודשאים. והלכו שמה כל אנשי סדום ועמורה ארבעה ימים בשנה, הם ונשיהם ובניהם וכל אשר להם, ושמחו שמה בתופים ובמחולות. והי בעת שמחתם, ועמדו יחד והחזיקו איש באשת רעהו ואיש בבת רעהו הבתולה, והתעללו בהן ושכבו אתהו, וראה כל איש את אשתו ואת בתו ביד רעהו ואין אומר דבר. ויעשו להם ככה מהבקר עד הערב, וישבו אחרי כן איש לביתו ואישה לאוהלה בערב. ככה יעשו להם כל הימים ארבעה ימים בשנה...

ויעשו להם כל אנשי סדום ועמורה, על פי ארבעת שופטיהם, מיטות בנויות ברחוב הערים. והיה כל איש אשר יבוא והלך אל הערים האלה, ועמדו עליו והחזיקו בו, והביאו אותו אל אחת מהמיטות ההן... והיה אם האיש ההוא קצר מהמיטה ההיא, ומשכוהו ששת האנשים ההם אלה מזה ואלה מזה, ויצעק אליהם ולא יענוהו. ואם יהיה האיש ההוא ארך בקומה מהמיטה, ומשכוהו משתי צלעות המטה מצדיה אלה מזה ואלה מזה, עד הגיע האיש ההוא לשערי מוות. והיה בצעקו אליהם, וענו אותו ואמרו לו: ככה יעשה לאיש אשר יבוא בארצנו...

והיה בבוא אביון אל ארצם, ונתנו לו כסף וזהב, והעבירו קול בכל העיר לבלתי תת לו פת לחם לאכול. והיה אם ישב האביון בארץ ימים ומת ברעב, כי לא ימצא פת לחם לאכול. ובמותו יבואו כל אנשי העיר ולקחו את כספם וזהבם אשר נתנו לו. והיה כל איש אשר ידע את כספו ואת זהבו אשר נתן לו, ייקח והלך לו. וגם כל בגדי העני וכל לבושו יפשיטו מעליו במותו ונלחמו כולם עליהם,

בשיעורים בעבר עמדנו על מידתו של אברהם אבינו – מידת החסד. החסד הוא מרכיב מרכזי בחיי אברהם. זהו החסד בהקשר החברתי והמוסרי- הכנסת האורחים שלו, יחסו ללוט ועוד.

1. כדברי בעל ספר הבהיר (בהיר, סימן קלה):

"אברהם גמל חסד לעולם, שהיה מזמין לבל באי עולם ועוברי דרכים מזון וגומל חסד ויוצא לקראתם... זאת היתה גמילת חסד שלמה"
מהצד השני עומדת סדום, המוזכרת לראשונה כשלוט נפרד מאברהם ובוחר ללכת לערי הכיכר.

2. בראשית י"ג, י:

"וישא לוט את עיניו, וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה, כגן ה' כארץ מצרים בואכה צער... ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד"

כתוצאה ממעשיהם הרעים, הקב"ה מחליט להפוך את הערים ולהשמידן. מכיוון שלא מוזכרים בתורה מהם חטאי סדום, באים חז"ל לענות מהם חטאים אלו. לאחר ביקור המלאכים אצל אברהם, הם הולכים להפוך את ערי הכיכר. הסיבה הניתנת לאברהם להפיכת סדום היא,

3. בראשית י"ח, כב:

"ויאמר ה': זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד, ארדה נא ואראה, הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה."

גם פסוק זה אינו מצביע על חטא מסוים, אולם בהמשך, כשהמלאכים באים לבקר את לוט, מזכיר הכתוב רצון לגילוי עריות.

4. בראשית י"ט, ה:

"ויקראו אל לוט, ויאמרו לו: איה האנשים אשר באו אליך הלילה? הוציאם אלינו ונדעה אתם"

5. ומסביר מדרש בראשית רבה (וירא, מא):

"הכוונה למשכב זכור, כמו שכתוב בפסוק (יט, ח): 'אשר לא ידעו איש'"

מעבר לטענה הכללית בדבר משפט וצדק עושה אברהם צעד נוסף.

10. בראשית י"ח, כד:

"אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר. האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה?" אברהם תובע חנינה כללית לכולם בזכות הצדיקים. נשאלת השאלה: מה בסיס הצדק שעליו נשענת טענה זו? מהו ההבדל בין השמדת הצדיק עם הרשע לבין הצלת הרשע עם הצדיק, ומה משמעות המו"מ במספר הצדיקים?

מסביר הרב שבתו שהטענה מבוססת על ההנחה שאם עיר כסדום מחזיקה חמישים צדיקים בקרבה ומאפשרת להם להתקיים, זו נקודת הזכות שתציל את הרשעים בצדק ובדין. ומצד שני אם חמישים צדיקים מתגוררים בתוכה ואינם מוחים ואינם מתריעים, הרי הם שותפים לעוברי עבירה. על כן ראוי שייספו עם הרשעים.

11. שואל הרב סבתו:

אולי ראוי להפריד אלה מאלה, למלט את הצדיקים ולהעניש את הרשעים כפי שקרה בסופו של דבר? מסביר הרב סבתו כי לכאורה היה על הצדיקים לעשות זאת בעצמם, למלט את עצמם מן העיר אם הם חשים שאין שומע למחאתם ואזהרותיהם. ואם הם אינם עושים זאת מרצונם או שיעשו זאת בעל כרחם או שיישאו באחריות כוללת וייספו יחד עם הרשעים. בדומה למחלוקת קורח ועדתו, כשפנה משה לכל העדה ודורש מהם היבדלות והתנתקות מן הרשעים.

12. במדבר ט"ז, כו:

"וידבר אל העדה לאמר, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם."

כל שאלה של אברהם אבינו זוכה לתשובה נקודתית המתייחסת לשאלה זו בלבד.

לטענת אברהם היא כי יש לקחת בחשבון גם את העתיד, ויש לתת אפשרות והזדמנות לאותם חמישים צדיקים לנסות להשפיע על אנשי סדום לשנות את דרכם, הוא נענה שאין בה חמישים...ובסופו של עניין, מתברר שאין בסדום אפילו עשרה צדיקים. מדוע לא קטע ה' את הדיון מיד שהרי אין אפילו עשרה צדיקים!?

מסביר הרב סבתו כי אילו היה הדיון נקטע מיד בתחילתו בהודעה כי אין אפילו עשרה צדיקים בסדום, לא היינו יודעים אם למען חמישים צדיקים היה ה' מבטל את הגזרה.

לא היינו גם יודעים כי ניתן לדון גם על רוב של 40 מתוך 50 שזה רוב הניכר (80%) וגם 30 מתוך 50 (60%) שהוא רוב שאינו ניכר. גם לא היינו יודעים על ההשפעה של מיעוט (20 מתוך 50, 40%) ולא היינו יודעים על כוחו של

והיה אשר יחזק על רעהו יקח אותם. ואחרי כן יישאוהו ויקברוהו ערם תחת אחד השיחים אשר במדברות. ככה יעשו כל הימים, לכל הבא אליהם אשר ימות בארצם.

במשנה באבות דנים במידת סדום. "כופין על מדת סדום" הוא כלל הלכתי, ולפיו כאשר אדם אינו מסכים לעשות לחברו חסד שאינו כרוך בשום טרחה, הפסד או צער, בית הדין כופה את האדם לעשות לזולת את החסד. אנשי סדום העדיפו להפסיד, רק שלא לעשות חסד. בסיום ביקור שלושת המלאכים אצל אברהם, מוסיפה התורה את התיאור הבא.

7. בראשית י"ח, טז-יט:

"ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם. וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה. ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ. כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט." כאשר ה' חושף לפני אברהם את כוונותיו ביחס לאנשי סדום. מיד מתחיל אברהם בויכוח שעל פניו נראה מוזר מאוד עם קב"ה.

8. בראשית י"ח, כ"ב-כ"ו, ל"ב:

"...ואברהם עודנו עומד לפני ה': ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר? האף תספה ולא תישא למקום למען חמישים הצדיקים בקרבה...חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חלילה לך השופט כל- הארץ לא יעשה משפט...אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה."

מדוע ביקש אברהם רחמים על אנשי סדום ועמורה, הרי ראינו כי חטאתם רבה?

לפי רש"י אברהם בא בשתי טענות עיקריות:

א) לפי הדין אפילו הרשעים צריכים להינצל בזכות הצדיקים.

ב) גם אם הצדיקים לא יצילו את הרשעים, מדוע יש להמיתם עם הרשעים?

"חלילה לך מעשות כדבר הזה" "חלילה"- מלשון חולין- זהו חילול שם שמים. המתת הצדיקים עם הרשעים, היא חילול ה' לפי שהבריות עלולים לטעון כי זוהי דרכו של הקב"ה שהוא ממית את הצדיקים עם הרשעים. שהרי לכאורה כך נהג ה' גם בדור המבול. אברהם מדגיש את אחריות ה' באומרו: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"? ובדומה לדברי משה רבנו בסוף ימיו בשירת האזינו.

9. דברים לב, ד:

"הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט. א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא."

מזכירים מדי יום בתפילת שחרית, ובמיוחד בראש השנה. לא רק שאברהם אינו מנודה, אלא להפך, הוא זוכה בתואר "אבינו". נבחן כעת חלק מההסברים למעשה העקדה על ידי אברהם.

ניתוח עקדת יצחק על פי סרן קירקגור:

סרן קירקגור בספרו "חיל ורעדה" מבדיל בין שלושה מעגלי קיום: האסתטי, האתי והדתי.

מעגל הקיום האסתטי מתאפיין בחיים שהדגש בהם הוא על פורקן מידי של הצרכים האנושיים, בכל תנאי ובכל מחיר. בחירות האדם עפ"י דרך זו, נקבעות לפי שיקולי הנאה, סיפוק, עניין ואושר, ולא על פי שיקולי נאמנות, אחריות, חובה או מוסר.

מעגל הקיום האתי לפי קירקגור, הוא המוסר האוניברסלי, האנושי, הכללי. מעגל זה מתאפיין בבחינת ההתנהגות האישית על פי עקרונות תבוניים וכלליים. הקו המנחה אינו ההנאה האישית אלא החובה המוסרית. מושג שקירקגור לקח מהאתיקה של קאנט. על האדם האתי לפעול כאילו הכלל המעשי של פעולותיו יהיה לחוק טבע.

"לא תרצח את בנך" הוא צו מוסרי שתוקפו נובע ממנו עצמו. אין צורך בהצדקה חיצונית ואין לו תכלית חיצונית – התכלית שלו היא לעצמה.

אפשר להפר חובה אתית רק אם ההפרה היא למען אידאל אתי גבוה יותר. והוא מביא כדוגמה את אגממנון מהמיתולוגיה היוונית, שאיגד את כל יוון כדי להלחם בטרואה. אגממנון הקריב את בתו היקרה כמנחה לאלה, כדי שיוכל לצאת למלחמה ההכרחית נגד טרויה. החובה האתית שלו כמלך גברה על החובה האתית שלו כאב, ולכן אגממנון הוא גיבור טרגי, הדרגה הגבוהה ביותר שאפשר להגיע אליה בקיום האתי.

על אף תחושת המשמעות הגלומה בדרך החיים של המעגל האתי, קירקגור מדגיש את תחושת האשמה העולה מאי היכולת לחיות חיים מוסריים מלאים. פתרון אפשרי לתחושת האשמה שבכישלון לעמוד בצווי המוסר הוא באמצעות עשיית מעשים טובים. אך עצם הצורך להתמודד עם מושג החטא - מוביל את האדם לחרוג ממעגל החיים האתי אל עבר דרך החיים השלישית.

במעגל הקיום הדתי במקום הקריטריונים של מוסר תבוני אוניברסלי, נדרש האדם לחובה אחת - קיום מצוות האל. דרך זו מאפשרת לאדם האתי להתמודד עם הקושי שבתחושת האשמה, שכן הצורך למלא את מצוות האל מאפשר גם חזרה בתשובה ויכולת לכפר על חטאים באמצעות מעשי צדקה.

מנין צדיקים. מכאן אנו לומדים כי ה' חפץ להודיע את משפטו דרך שאלותיו של אברהם.

מדוע לא ביקש אברהם רחמים על פחות מעשרה איש? מסביר רש"י שהרי בדור המבול היו שמונה צדיקים (נח ובניו ונשותיהם) והם לא הצילו את דורם.

13. רש"י על פסוק לב:

"אולי ימצאון שם עשרה - על הפחות לא בקש, אמר, דור המבול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צרוף כבר בקש ולא מצא."

טענתו העיקרית של אברהם מול האל היא עשית צדק. אין בהשחתת צדיק עם רשע, צדק. אברהם, איש החסד מוצא דרך לפנות לה', ולדרוש דין צדק אפילו לאנשי סדום הרשעים.

אל מול התייצבותו זו של אברהם אבינו מול הבורא, כדי להציל את אנשיה החוטאים של סדום, בולטת היענותו המידית לציווי הבורא בקשר לציווי על בנו יצחק.

14. בראשית כ"ב, ג:

"ויהי, אחר הדברים האלה, והא-לוקים, ניסה את-אברהם; ויאמר אליו, אברהם ויאמר הנני ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק, ולך-לך, אל-ארץ המוריה; והעלהו שם, לעולה, על אחד ההרים, אשר אומר אליך. וישכם אברהם בבוקר, ויחבוש את-חמורו, וייקח את-שני נעריו איתו, ואת יצחק בנו; ויבקע, עצי עולה, ויקם וילך, אל-המקום אשר-אמר-לו הא-לוקים"

לא רק שאברהם אינו מוחה כנגד הציווי, אין הוא פוצה פה כלל. אברהם, שלא היסס להתייצב ישירות מול ה' ולפתוח במשא ומתן בלתי נתפס בעניין מספר הצדיקים הדרושים להצלת סדום ועמורה נאלם דום כליל. הוא אינו אומר כן, אינו אומר לא, הוא אינו מתווכח.

כיצד אדם שהתנצח עם אלוהים על חייהם של כמה צדיקים אנונימים בסדום יוותר על בנו בכורו? הרי ציווי זה הוא קשה מאין כמוהו! זוהי נראית אכזריות שאין דומה לה, וכך גם פירשו זאת חלק מחוקרי המקרא.

15. החוקר הבריטי ריצ'רד דוקינס בספרו "יש אלוהים? האשליה הגדולה של הדת" טוען:

"סיפור עקדת יצחק הוא סיפור מביש, שהוא דוגמה להתעללות בילד חסר ישע ותוקפנות אלימה במערכת יחסים של כוחות בלתי שווים."

בחברה מתוקנת אב שרוצח את בנו הוא נבל מרושע החולה בנפשו, המחשבה הראשונה היא שזה לא הגיוני שאברהם יציית לציווי הבלתי מוסרי הזה.

במקרא ובאמונה היהודית, בניגוד גמור לתפיסה זו, עקדת יצחק היא מיתוס מכונן. את העקידה אנו

התורה מדגישה כי "האלוקים ניסה את אברהם". התגלות הא-ל לאברהם היא התגלות מידת הדין, ואברהם מודע לכך שמידת הדין התגלתה אליו. יתכן והופעת ה' במידת הדין היא הגורמת לאברהם לקבל עליו את הדין ללא ויכוח, וזאת לעומת הופעת ה' במידת הרחמים בפרשת סדום הרומזת שיש אפשרות לרחמים וצריך לנצלה, אפשרות שגם הועילה מאחר והעיר צוער ניצלה ואיתה גם לוט ובנותיו.

הביטוי: "קח נא". דורש עיון. האם יש כאן ציווי או בקשה? אם זה ציווי, אין מקום לערעור, אך גם אם זו בקשה, אברהם עומד כאן בפני פרדוקס. לאברהם הובטחה ברית ועליו להראות שהוא ראוי לברית. הדרך היחידה להוכיח שהוא ראוי לברית היא לבצע את הבקשה אבל משמעות הביצוע תהיה שלא תוכל להיות ברית!.

אברהם מודע לעובדה שבהעלאת יצחק לעולה הוא מקריב את הזרע שהובטח לו מיצחק באופן מפורש (כי ביצחק יקרא לך זרע) ועדיין לא מגלה שום סימני היסוס.

אם נשים לב, נראה כי בפרשתנו באות התנהגויות לא נאותות נוספות של הורים כלפי ילדיהם: לוט מציע את בנותיו לאנשי סדום, והגר משליכה את ישמעאל תחת אחד השיחים במקום לעמוד לצדו. שני המקרים הסתיימו בצורה ניסית. יתכן ומכאן מקבל אברהם רמז להצלה ניסית בסיום.

אברהם קם מוקדם בבוקר ולוקח את חמורו, שני נערי ויצחק ולאחר שלושה ימים משאיר את הנערים עם החמור. אברהם שם את העצים על יצחק ולוקח בידיו את האש והמאכלת. פסוקים אלו מתארים את השיחה בין אברהם ויצחק בעלייתם להר.

16. בראשית כ"ב ו-ח:

"וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֵצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמֵּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיִּה הִשָּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲלֵקִים יְרָאֵה-לוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו"

יצחק שואל ואברהם עונה. בתשובתו מדגיש אברהם את שם מידת הדין. תשובתו אומרת בפירוש כי השה לעולה הוא בנו. יצחק מבין ומקבל עליו את הדין - "וילכו שניהם יחדיו". (ועל פי חז"ל, לא מדובר כאן בילד קטן, יצחק לפחות בן 37 שנה.)

אברהם בונה את המזבח, עוקד עליו את יצחק על פי בקשת יצחק, שהרי ה' לא ביקש זאת. ואז מלאך ה'

מול היכולת לכפר ולמצוא משמעות לחיים, עומדת בפני האדם הדתי בעיה אחרת, המוכרת כ**פרדוקס האמונה**, לה מקדיש קירקגור, את סיפרו "חיל ורעדה" בו ממחיש קירקגור את מצב האמונה באמצעות מעשה העקדה. מצד אחד נדרש אברהם להקריב את בנו, וכ"אביר האמונה" (לפי קירקגור) הוא מחויב לבצע את מצוות האל. מצד שני, אברהם נתון באי יכולת להסביר את הצו הדתי שקיבל, והוא אינו יכול לבדוק האם המעשה שהוא עומד לבצע הוא מוסרי או לא.

הצידוק של צווי אלוהים נובע ממקורות שאין לאדם גישה אליהם, והוא מצוי בסתירה בין פעולה שנראית בכלים האתיים כבלתי מוסרית לבין הפעולה הנראית בכלים הדתיים מוסרית. אברהם אינו הולך לשחוט את בנו למען מטרה נאצלת כלשהי. המניע היחיד למעשהו הוא הציווי האלוהי נטול הפשר והנימוק.

קירקגור טוען שאברהם, במעשהו זה, הגיע לדרגה הגבוהה ביותר שאפשר להגיע אליה במעגל האמונה, לקיום האנושי הנעלה ביותר.

לסיכום: אברהם ביצע את "קפיצת האמונה הקירקגורית", כפי שמכנים זאת בהגות הפילוסופית המודרנית - הוויתור האין-סופי של הפרט. אברהם אינו רוצח את יצחק, הוא מוותר עליו כדי לקבל אותו באופן שלם יותר. אברהם "קופץ" מהשדה האתי לשדה הרוחני. לכן אין לבחון אותו כלל בקריטריונים אתיים שהינם בלתי רלוונטיים במעגל האמוני.

האבות כנביאים וראייתם את ציווי העקדה

בדרך כלל, כשבאים לנתח תיאור מקראי, עלינו קודם כל להניח בצד את הידוע לנו לגבי הסוף, ולקרוא כאילו שאנו קוראים זאת בפעם הראשונה. רק כך נוכל לנסות ולהיכנס ל"ראש" של אברהם ויצחק ולנחש מה חשבו. זו אפשרות יומרנית אך היא יכולה לסייע כחלק מהבנת מכלול הפרשה. שהרי הכתוב בתורה נועד לקורא ועליו מוטל הפירוש.

אפשרות אחרת ש"פחות מקובלת" היא שראיית הדברים על ידי אברהם ויצחק לא דומה כלל לראיה שלנו את הדברים. הם נביאים! דרך ראייתם שונה לחלוטין. משמעות דברי ה' "המכסה אני מאברהם"? היא שמהות הנבואה היא קבלת דבר הא-ל והבנת אחרית דבר מראשיתו.

פרשת העקדה פותחת במילים "אחר הדברים האלה". נוסח פתיחה זו אינו תדיר בתנ"ך (13 פעמים בסך הכל), ושש פעמים מתוכם בספר בראשית. המכנה המשותף לכל ההופעות הוא שדווקא כשנראה שהדברים מסתדרים היטב קורה משהו הפוגע בשלווה זו.

המידה החדשה מלמדת את אברהם, שמהנהגת הבורא לעשות דין ברשעים. ובאותה הזדמנות הוא משתף אותו בדין שהוא עומד לעשות באנשי סדום ועמורה. כיצד יתכן שהא-ל יעשה דין בנבראיו?!

על אברהם ללמוד שהאמת המוסרית תובעת שאחר מידת החסד תבוא גם מידת הדין. ממשיך הרב שרקי: השיא של ההתנשאות במידת הדין מופיעה בסוף הפרשה...הניסיון של עקדת יצחק הוא הניסיון של מידת הדין המוחלטת - עלי לשלם את המחיר של עצם קיומי. המחיר של עצם קיומו של האדם הוא האדם עצמו. ועל כן יצחק שהיה צדיק של מידת הדין, לא היה הדבר הזה קשה בעיניו.

על כן אומר הכתוב: 'והא-להים ניסה את אברהם' בעוד שהכתוב היה צריך לומר לפחות 'והא-להים ניסה את אברהם ואת יצחק'. או 'והא-להים ניסה את יצחק'. אלא שעבור יצחק אבינו, לעמוד במידת הדין, הדבר הזה לא היה ניסיון. הרי זה היה עצם טבעו - זה היה אופן עבודת ה' שלו. מה שאין כן אצל אברהם אבינו, הדבר לא היה מובן ולכן עליו היה ללמוד את מידת הדין.

לסיכום: ראית האבות שונה מהראייה הלקויה שלנו. ראייה נבואית המכירה באחדות המידות השונות של הבורא בהנהגת עולמו. ראייה זו היא הגורמת לאברהם לענות " הנני" גם כשהציווי קשה מנשא. זו הראייה שאנו מנסים לסגל לעצמנו בהצלחה מועטה, כשפונים אנו לקב"ה בתפילה "אבינו מלכנו".

הסבר אחר למעשהו של אברהם אבינו, המודגש על ידי המאורעות של השבועות האחרונים ניתן ללמוד מתשובתה של פרופ' רחל אליאור [ראש החוג למחשבת ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים].

18. פרופ' רחל אליאור:

כדי לדעת מה הרגיש אברהם אין צורך להרחיק לכת: כל אם וכל אב הנקראים לשלוח את בנם או בתם לצבא, בשעה שמתרחשת מלחמה, יטיבו להביע את התחושות המתנגשות של אהבה עמוקה וחרדה לשלום הילד, רצון עז להגן עליו או עליה מפני אימת מוות והשלכת החיים מנגד מצד אחד, ואת הכורח הפנימי לציית לקול הסמכות ולקריאת "הרשות" המצווה, שלעולם היא נעלמת ומוכללת ומצווה בכוח ריבונותה, אך גם מגלמת איזשהו ערך נעלה שבשמו אדם מוכן לוותר על היקר לו מכל ולסכן את חייו של מי שאהוב עליו בכל נימי נפשו....

אברהם האמין במוחלטות הצדק האלוהי ובחיוב האנושי להיענות לו, ולא הטיל ספק בעומק האמת האלוהית הנשגבת מההבנה האנושית.... אנחנו, שאין לנו כלל ועיקר וודאות נטולת ספקות בתבונתו של הריבון שלקולו אנו אמורים לציית, חייבים

עוצר אותו כשהוא משתמש בשם ה' של מידת הרחמים. **מלמדת אותנו התורה כי לפי מידת הדין, העקידה הייתה צריכה להתקיים אולם מידת הרחמים התערבה ומנעה אותה.**

בפרשתנו מופיע שלב חדש בחיי אברהם אבינו. עד עתה הכרנו אותו בתור הקורא בשם ה'. ה' היה בעיני אברהם - הבורא - מי שנותן את החיים. ולכן טבעי הדבר שהמידה המוסרית שדרכה מתגלה ה' בשיטתו של אברהם אבינו, היא דוקא מדת החסד, מידת הויתור לזולת. בפרשתנו, מתחילתה ועד סופה אברהם לומד מידה חדשה בעבודת ה' - מידת הדין.

17. אומר הרב אורי שרקי:

דומה שהדברים רמוזים בדברי חז"ל (ברכות כ"ו), אברהם תיקן תפילת שחרית, ויצחק תיקן תפילת מנחה. בשחרית אדם מקבל את החיים במתנה. עדיין לא עשה דבר על מנת לזכות בחיים הניתנים לו. החוויה של שחרית היא החוויה של מידת החסד. מה שאין כן החוויה של תפילת המנחה, היא החוויה של הזמן שבו אני צריך לתת דין וחשבון על אשר קבלתי במשך היום.

לשאול את עצמנו מה הם הערכים שבשמים אנחנו מוכנים להרוג וליהרג, להרוג את אהובי נפשנו במישרין ובעקיפין וליהרג בעצמנו. שאלה זו תקפה לכל אדם, בן כל דת ולאום, אך התשובות עליה שונות.

מדינת ישראל שקמה אחרי השואה ותוך כדי מלחמת העצמאות, הגדירה את קיום מדינת ישראל וההגנה עליה בפני צר ואויב כערך עליון, שבשמו אנו נקראים לנכונות לסכן את חיי עצמנו וילדינו....

כל אחד מאתנו עשוי למצוא עצמו בכל רגע הן בתפקיד אברהם והן בתפקיד יצחק - השאלה היא אם לנו, כמו לאברהם, יש עדיין אמונה שלמה בצדקת הדרך ובנכונות להרוג וליהרג....

ראינו איפה שתי תשובות המתמודדות עם הבעיות של מעשה אברהם בעקדה. תשובתו של סרן קירקגור כי הבסיס האמוני עליון על הבסיס האתי, ומצד שני ראית אברהם ויצחק את ציווי ה' כדרך בה מנהיג הוא את העולם בשילוב של מידות החסד והדין. מדברי רחל אליאור, שהוצאו מהקשרם... לומדים אנו, כי בעצם בכל דור ודור אנו עומדים בנסיונו של אברהם...